

schijnt te kennen. Er zijn overigens nog meer schoonheidsfoutjes inzake literatuur aan te wijzen: zo is ook de notitie over de meerdere malen te pas gebrachte hofmeester Pieter Lanchais die we in het *Nationaal Biografisch Woordenboek* (XIII, 1990) brachten aan de auteur ontgaan. Over het douarie van Margareta van York ontbreekt de studie en tekstuitgave door S. Dauchy (in de *Handelingen van de koninklijke commissie voorgeschiedenis*, CLV (1989)). Enkele punten van detailkritiek tenslotte: men kan zich afvragen in hoeverre men in het laat-middeleeuwse Holland een Henegouwer (i.e. Josse de Lalaing) als een niet autochtoon beschouwde, gegeven de langdurige personele unie tussen de gebieden in kwestie? Of daarentegen Filips van Kleef als een Vlaming moet worden beschouwd (269) is nog maar sterk de vraag: de man nam een dynastisch-Bourgondisch standpunt in dat tijdelijk met dat van de grote Vlaamse steden samenviel, maar was inzake afkomst zeker niet 'Vlaams'. Of de 'heusschede' die de vertegenwoordigers van Holland-Zeeland aan mr. Jean de la Bouverie betaalden, zomaar met 'smeergeld' is gelijk te stellen, is niet evident. Kokken had hier enkele publikaties van de Rijsele mediëvist Alain Derville, die analoge praktijken in enkele Frans-Vlaamse steden heeft onderzocht, naast moeten leggen. De op bladzijde 234ter sprake gebrachte Henegouwse stad Quesnoy noemt Le Quesnoy.

Het weze evenwel duidelijk dat deze vitterijen van een verwend lezer afkomstig zijn. Net zoals Prevenier met zijn chronologisch tot één regering (deze van Filips de Stoute, 1384-1404) beperkt gebleven studie uit 1961 de aanzet gaf voor de bredere behandeling van de Vlaamse laat-middeleeuwse volksvertegenwoordiging door Blockmans in 1978, heeft Kokken het pad geëffend voor een uitvoeriger aanpak van het verschijnsel representatieve organen in het meest verstedelijkte gewest van de Noordelijke Nederlanden. De verwachtingen mogen hoog gespannen zijn.

Marc Boone

NIEUWE GESCHIEDENIS

S. Groenveld, G. J. Schutte, *Nederlands verleden in vogelvlucht. Delta 2. De nieuwe tijd: 1500 tot 1813* (Leiden-Antwerpen: Martinus Nijhoff, 1992, xii + 296blz., f49,90, ISBN 90 6890 327 6).

Het schrijven van een goed leerboek voor het hoger onderwijs is een hels karwei. Grote kennis van zaken moet zich paren aan een scherp oordeel, een exacte inslag, een inspirerende en heldere stijl en liefst een vleugje originaliteit. Vooral een logische indeling, waarin hoofd- en bijzaken scherp worden gescheiden en het betoog stap voor stap wordt opgebouwd, en een uitnemende, eenvoudig samen te vatten stijl zijn van essentieel belang. Er zijn niet veel historici die al deze kwaliteiten in huis hebben. Het aantal leerboeken over Nederland in de vroeg-moderne tijd is dan ook erg klein. In wezen bestond het laatste decennium geen alternatief voor I. Schöffer, e. a., *De Lage Landen van 1500 tot 1780* (Amsterdam, 1978). Dit werk heeft zo zijn voor- en nadelen. Eigenlijk was het niet bedoeld als leerboek voor het onderwijs maar als leesboek voor een breder publiek. De nadruk ligt sterk op politieke en, in mindere mate, economische geschiedenis. De aanpak is impressionistisch en persoonlijk; de structuren zijn vaak verwerkt in het verhaal. De stijl loopt uiteen van stroef (H. van der Wee) tot uitstekend (I. Schöffer). Op de kwaliteit valt weinig af te dingen; sommige stukken, vooral van Schöffer, zijn briljant. *De Lage Landen* is, kortom, geen ideaal leerboek; de studenten hebben aanzienlijke moeite met de tekst, die niet gemakkelijk is te begrijpen en samen te vatten. Tegelijk blijft het kerngedeelte over

de Opstand en Gouden Eeuw echter een bron van inspiratie voor student en docent; zelfs de dertiende keer leest men de tekst met bewondering en plezier door.

Nederlands verleden is een heel ander boek. Het is primair als leerboek voor het hoger onderwijs en pas secundair als leesboek voor een breder publiek bedoeld. Toch maakt het een hybridische indruk. Enerzijds neigt het naar een schoolse aanpak; anderzijds streeft het naar een volledigheid die meer bij een overzichtswerk past. Wat moet een student in vredesnaam met een vrij technische uiteenzetting over muziek? Het boek is overzichtelijk ingedeeld. Zowel voor de zestiende-eeuwse Nederlanden als voor de zeventiende- en de achttiende-eeuwse Republiek passeren de geografische, economische, sociale, godsdienstige, culturele, institutionele en politieke aspecten op evenwichtige wijze de revue, waarbij het recente onderzoek steeds is verwerkt. Toch maakt het boek een nogal traditionele indruk, zowel qua thematiek als qua benadering. De interesse voor actuele kwesties als de bevolkingsproblematiek, de dagelijkse leefwereld, de collectieve mentaliteit en de pers is marginaal, terwijl zij het enthousiasme van de beginnende student voor de studie kunnen vergroten. De affiniteit met het economisch-historisch onderzoek-nieuwe-stijl is minimaal; de ideeën van J. I. Israel worden echter ook impliciet afgewezen. De behandeling van de thema's is logisch qua opzet en onpersoonlijk qua toon, ofschoon bekende stokpaarden niet ontbreken. De hoofdstukken hebben niet een duidelijke these of strekking; wel keren sommige begrippen als kwadranten, exogene en endogene factoren en standen en klassen steeds terug. De tekst is meer feitelijk dan probleemgericht; studenten worden niet echt aan het denken gezet. Men mist een onderscheid tussen belangrijk en onbelangrijk en een toelichting met sprekende details; het zal studenten niet makkelijk vallen een goed uittreksel te maken. Het meest mist men dat wat een leerboek tot iets bijzonders maakt: de scherpte qua opbouw, indeling, oordeel en formulering. Vooral het politieke gedeelte, waarin de auteurs toch bij uitstek deskundig zijn, maakt een fletse, matte indruk. Het onpersoonlijk karakter van het boek, dat ook tot uiting komt in de onzichtbare overgang tussen de tekst van beide auteurs, houdt op bij de bibliografie. Terwijl de auteurs van hun eigen werk weinig over het hoofd zien worden de monumentale studies van de Wageningse school niet eens volledig vermeld en worden onmisbare overzichten als de *Maritieme Geschiedenis*, *Getemperde Vrijheid* en *Bavianen en slijkgeuzen* niet genoemd. Het oordeel is even vreemd. Rijp en groen worden achter elkaar opgesomd, zonder kwaliteitsverschil te signaleren. Kunnen de biografie van Maltby over Alva en die van Van der Essen over Parma in één adem worden genoemd? Kan het opstel van Van Deursen over Maurits 'van grote kwaliteit' en het levenswerk van Den Tex over Oldenbarnevelt slechts 'omvangrijk' heten? De bibliografie is een eerste leidraad voor onwetende studenten; objectiviteit en accuratesse zijn daarom vereist, zoals de schrijvers van *De Lage Landen* wel hebben betracht. Het is niet eenvoudig te voorspellen hoe de studenten dit vooral beschrijvende en feitelijke leerboek zullen ontvangen; de praktijk zal dat uitwijzen. Persoonlijk geef ik echter de voorkeur aan *De Lage Landen*.

Guido de Bruin

F. van der Pol, *De reformatie te Kampen in de zestiende eeuw* (Dissertatie Theologische Universiteit van de gereformeerde kerken in Nederland, Kampen 1990; Kampen: Kok, 1990, 494 blz., f75,-, ISBN 90 242 5268 7).

F. van der Pol beschrijft in zijn proefschrift de invoering van de Reformatie te Kampen. Hij baseert zich daarvoor op uitvoerig bronnenonderzoek. Het boek opent met een liefdevolle schildering van het kerkelijk leven in Kampen voor de Reformatie. Het tweede hoofdstuk geeft